

Vår bygger Landet

SÅ LÖSER VI ETABLERINGEN AV NYANLÄNDA
DEL 2: SKOLA

SVERIGES SOCIALDEMOKRATISKA
UNGDOMSFÖRBUND

Innehållsförteckning

Förord	3
Inledning	4
Bakgrund.....	5
Likvärdighet är avgörande för en bra skolgång för alla	7
Den jämlika skolan.....	8
Nyanlända elevers förutsättningar för en bra skolgång.....	8
Rättvis fördelning mellan alla skolor	10

Förord

Sveriges kommuner är mitt uppe i en av de senaste decenniernas största utmaningar - att etablera nyanlända barn och unga i en regelbunden skolgång och därmed ge dem en bra grund att stå på för resten av sina nya liv.

Skolan ska utjämna livschanser – inte cementera klasskillnader. Att ge alla nyanlända elever en likvärdig utbildning med hög kvalitet är en utmaning för Sverige, men också en tillgång på längre sikt. Att kompensera för familjebakgrund och oregelbunden skolgång i hemlandet är en del av utmaningen men också en nödvändighet för svensk skola i stort för att höja kunskapsresultaten.

Genom att se till att skolsystemet är likvärdigt, att alla skolor tar ansvar för att ta emot nyanlända elever och inte minst att tillgodose behovet av personal som både kan svenska och elevernas modersmål finns det ingen anledning att se alarmistiskt på framtiden.

Kampen för den likvärdiga skolan är i grunden en fråga om människosyn – ska varje individ klara sig själv eller ska samhället kompensera för det man inte har med sig hemifrån? För SSU är svaret självklart, både individ och samhälle tjänar på att människor inte delas upp efter bakgrund.

I den andra delen ur rapportserien *Vi bygger landet* beskriver vi vilka reformer den svenska skolan behöver för att bättre kunna hjälpa våra nya klasskamrater att ta makten över sin egen framtid.

Philip Botström, förbundsordförande, SSU

Inledning

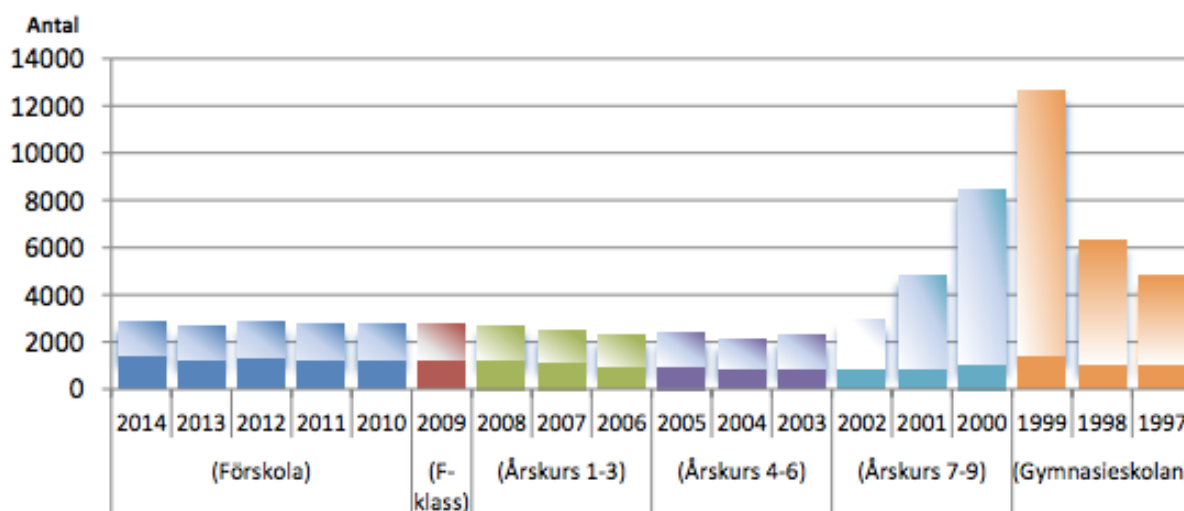
Den andra delen av rapportserien *Vi bygger landet* berör skolan och hur nyanlända elever ska kunna få likvärdig utbildning tillsammans med sina nya klasskamrater. Rapporten tar sin utgångspunkt i behovet av ökad likvärdighet i svensk skola och fokuserar framför allt på högstadiet och gymnasieskolan. Det är den åldersgrupp som framför allt är relevant för SSU att uttala sig om, men också där det finns betydande utmaningar att hitta lösningar på.

Elisabeth Lindberg, politisk sekreterare

Bakgrund

Definitionen av en nyanländ elev är enligt skollagen en elev som varit bosatt utomlands men nu är bosatt i Sverige och har påbörjat sin utbildning här senare än vid höstterminens början det år hen fyller sju år. Asylsökande barn har rätt till skolgång men ingen skolplikt. Efter fyra år ska en elev inte längre anses som nyanländ. Siffror från Skolverket visar att det är särskilt många unga i åldrarna 15-18 år som kommit som nyanlända till Sverige.

Antal inskrivna i Migrationsverkets mottagningssystem samt personer med uppehållstillstånd 2015 fördelat på födelseår och kön.

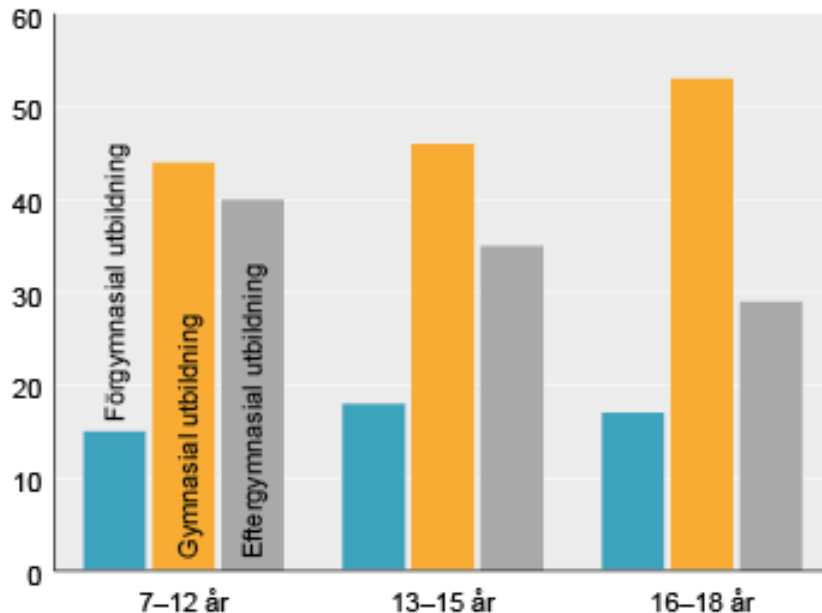
Not: Skuggad del av stapeln motsvarar andelen pojkar, icke-skuggad del andelen flickor.
Källa: Skolverket.

Den största gruppen nyanlända elever består av pojkar. I Skolverkets redovisning av skolresultat för elever som gick ut med fullständiga gymnasiebetyg 2014 och 2015 var det på samtliga program fler flickor än pojkar som slutade med fullständiga betyg. Hur gymnasieskolans organisation utformas är därmed av största vikt för hur nyanlända elevers skolgång kommer att bli i Sverige och vad den kan resultera i framöver.

Likvärdigheten mellan svenska skolor har sjunkit flera år i rad. Skolvalet har medfört att elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning i allt högre utsträckning samlas i vissa skolor, medan elever vars föräldrar endast har förgymnasial utbildning samlas i andra skolor. Det svenska skolvals systemet är ett av de mest marknadsliberala i världen. Grundtanken om att kunna välja till specialpedagogik eller särskilda inriktningar har fått mindre betydelse. Istället handlar skolvalet ofta om att välja bort skolor som anses vara dåliga. IFAU visar i rapporten *Skolsegregation och skolval* från 2015 att boendesegregation är en stor förklaring till att skolor i utsatta områden får ett upptagningsområde där fler elever har sämre socioekonomiska förutsättningar.

Att det svenska skolsystemet i större utsträckning inte kan kompensera för uppväxtmiljö och familjebakgrund är en stor utmaning när nyanlända elever ska få en så bra start som möjligt i sitt nya land. Även ålder vid ankomsten till Sverige är en faktor som inte kan förbises.

**Låg ålder som nyanländ ökar chansen till högre utbildning.
procent**

Källa: SCB.

Grafen visar att yngre nyanlända barn i högre utsträckning skaffar sig en högre utbildning än de som kommer i senare åldrar. Skolsystemet har svårare att kompensera unga som kommer i tonåren och som i en del fall inte har haft en regelbunden skolgång i hemlandet.

Bland det viktigaste är att se till att mottagandet sker jämnt fördelat mellan skolor och att kraven inte sänks för nyanlända, utan att stödet anpassas för att de ska klara sin skolgång lika bra som inrikes födda. En bra elevsammansättning, god tillgång på utbildad personal och likvärdig kvalitet på undervisningen är det som skapar bra skolresultat och bäst förbereder barn och unga inför vuxenlivet. Det tjänar både elever och samhället på i längden.

Likvärdighet är avgörande för en bra skolgång för alla

Skolan är ett av få politikområden där tyckande i många fall ges samma tyngd som fakta och forskning. Från högerhåll är viljan att stärka redan starka elever ofta större än att stötta de som har det svårare i skolan. Trots att bland annat PISA-undersökningar visat att såväl högpresterande som lågpresterande elever sänkt sina kunskapsresultat framför allt i matematik. Att gruppera elever med liknande socioekonomisk bakgrund fungerar dåligt oavsett vilken bakgrund det handlar om.

Boendesegregationen har ökat skillnaderna mellan skolor och gjort att dagens upptagningsområden inte alltid ger den elevsammansättning som främjar varje elevs individuella förmågor. Stora reformer som val av skola, skolpeng och kommunalt huvudmannaskap genomfördes i snabb takt under 1990-talet utan att först utvärdera varje förändring för sig. Fri etableringsrätt för fristående skolor har medfört en överetablering av gymnasieskolor på många håll i landet.

I samband med de senaste årens PISA-undersökningar har det uppmärksammats att likvärdigheten i svensk skola försämrats och att det även påverkar skolresultaten. OECD har visat att skolsystem med hög likvärdighet också har hög kvalitet och höga kunskapsresultat. Heterogena elevgrupper får bättre resultat än vad homogena grupper får. Även starka elever presterar bättre om de går i klasser med elever med olika bakgrund. Likvärdighet mellan skolor är därför en nödvändighet för ett kvalitativt skolsystem, och handlar i slutändan om att alla elever ska kunna få samma möjligheter till en bra utbildning.

Den jämlika skolan

Det är framför allt unga i åldern 15-18 år som kommit till Sverige och av dessa är den största delen pojkar. Sverige måste ha målsättningen att alla ska klara att ta en gymnasieexamen även om det kan ta olika lång tid. Det ställer stora krav på flexibilitet och stöd från skolans sida. Tidiga insatser för språkutveckling, kartläggning av kunskapsnivå och stöttning inte bara i vad skolan kräver av sina elever utan också hur de konkret ska gå till väga för att klara kraven är nödvändigt.

För att det här ska fungera behöver alla skolor ta ett delat ansvar för att ta emot nyanlända elever. Om eleverna i gymnasieåldern vore precis jämnt fördelade skulle ingen skola ha mer än fem procent nyanlända. Med lagändringen om att kommuner inte kan hänvisa till bostadsbrist som skäl för att inte ta emot nyanlända bör även ett krav på jämn fördelning av elever till skolorna bli lättare att åstadkomma.

Frågan om skolornas likvärdighet och möjligheter att etablera nyanlända elever både på kort och på lång sikt är vad den här rapporten har som ambition att ta itu med. Utbildning och sociala nätverk är viktigare än någonsin för att klara sig på arbetsmarknaden. Att jämna ut klassklyftor som tar sig uttryck i snedfördelning i socialt och ekonomiskt kapital är ett av skolans viktigaste uppdrag.

Nyanlända elevers förutsättningar för en bra skolgång

Fler vägar till läraryrket

Behovet av att utbilda och anställa lärare de kommande åren är stort. Enligt en beräkning från utbildningsdepartementet är behovet närmare 90 000 heltidstjänster åren 2015-2019. Av dessa beror 17 000 tjänster på mängden nyanlända barn och unga.

Regeringens snabbspår där nyanlända personer med lärarutbildning får möjlighet att lära sig svenska och samtidigt praktisera som lärare öppnar upp möjligheten att rekrytera betydligt fler lärare snabbare. Samtidigt är det uppenbart att fler åtgärder krävs. Vi föreslår en kraftig nationell satsning där personer med ämneskunskaper ska kunna få erbjudande om lärarutbildning som kompetensutveckling eller omställningsutbildning via Arbetsförmedlingen. Ett särskilt fokus ska riktas på att utbilda lärare i svenska som andraspråk. Det behövs fler platser på utbildningen för de som vill lära ut svenska som andraspråk och möjligheterna för verksamma lärare som vill vidareutbilda sig samtidigt som de jobbar måste också bli bättre. Det krävs ett brett helhetsgrepp för att lyckas rekrytera fler lärare till skolan. Vi föreslår därför en nationell strategi för att fler unga ska välja lärarutbildningen, fler akademiker byter bransch och många ur den lärarreserv på 38 000 som har lämnat yrket väljer att komma tillbaka. Inte minst finns en stor potential i att erbjuda pensionerade lärare

nya anställningar.

Fler stödfunktioner i skolan

För att nyanlända ska kunna komma in i en ny klass och så snabbt som möjligt och ta till sig undervisningen behövs fler vuxna i skolan. Undervisningen är kärnan i lärandet – men idag läggs allt större ansvar på läraren att hinna med såväl undervisning som administration, socialt ansvar och extra stöd till elever med särskilda behov. Vi föreslår därför att det inrättas en ny befattning, lärarassistenter, för att kunna avlasta lärarnas arbetsbörda och möjliggöra för dem att fokusera fullt ut på undervisningen i klassrummet. Lärarassistenten ska avlasta lärarens administrativa uppgifter.

Samtidigt är behovet av personal som talar både svenska och nyanlända elevers modersmål stort. Vi föreslår att kommunerna bygger ut en resurs av personer som kan agera elevassistenter i skolan för att avlasta lärarna och underlätta elevernas anpassning till den nya miljön och kunna komma in i ordinarie klasser tidigare. Elevassistenter arbetar i nuläget i huvudsak som stöd till elever med särskilda behov. Genom att anställa fler elevassistenter som kan den nyanländes modersmål kan övergången till och möjligheten att tillgodogöra sig ordinarie undervisning underlättas.

Maxtak i elevhälsan

Många av de barn och unga som flytt till Sverige bär med sig trauman från krig och flykt. Kuratorer och skolsköterskor är därför en personalgrupp som kommer behöva växa de närmaste åren för att säkra en god elevhälsa. Skolhälsovården är underdimensionerad redan idag, samtidigt som det också är brist på utbildad personal att anställa. Idag kan en kurator ha så många som 1000 elever i sitt upptagningsområde. En undersökning från Akademikerförbundet SSR visar att över 75 procent av landets skolkuratorer upplever att arbetsbelastningen redan idag är för hög. Vi föreslår att kommunerna sätter ett maxtak där skolsköterskor och skolkuratorer får ansvar för högst 300 elever var. På så vis skapas förutsättningar att jobba förebyggande och hälsofrämjande. Detta förutsätter en offensiv nationell satsning för att få fler människor att utbilda sig för att arbeta inom skolhälsovården, exempelvis genom en satsning på att fortbilda människor med färdig yrkeskompetens till att arbeta inom skolhälsovården.

Fritidsmiljön och sociala skyddsnät

En meningsfull fritid utanför den ordinarie skoldagen är ett viktigt komplement till undervisningen i skolan. Många ensamkommande barn och ungdomar har ett litet socialt skyddsnät och sammanhang som de kan känna sig trygga i och börja bygga ett nytt liv med hjälp av. Det finns en risk att de snabbt hamnar vid sidan om samhället om inte satsningar görs för att skapa inkludering.

Civilsamhället är en viktig arena för att skapa framtida sociala nätverk. Det är viktigt att bättre koppla ihop och samordna det lokala föreningslivet och andra ideella krafter som redan idag gör mycket för att garantera nyanlända en meningsfull fritid. Meningsfullhet och trygghet i livet i stort skapar också bättre förutsättningar att ta till sig undervisning i skolan. För att lyckas ge alla nyanlända barn och unga en meningsfull fritid föreslår vi att kommunerna inför en fritidsmiljon att fördela till föreningar som ordnar idrottsaktiviteter, kulturverksamhet eller andra sociala aktiviteter.

Välfärdsgaranti

Det utökade statsbidraget om 10 miljarder som regeringen gav kommunerna för 2016 är ett hjälpsamt tillskott till kommunerna för att bland annat genomföra satsningar på skolområdet. Likaså den höjda schablonersättningen för att öka kommunernas möjlighet att ta emot nyanlända.

På skolområdet har det extra statsbidraget bland annat bidragit till att kommunerna kan anställa extra stödpersonal, förbättra elevhälsan och bidra med resurser till föreningslivet. Men behoven kommer fortsatt vara stora under flera år framöver och därför föreslår vi att regeringen inför en välfärdsgaranti där statsbidraget utökas med 10 miljarder även 2017 och 2018 för att stärka kommunernas ekonomi och möjliggöra ytterligare satsningar på exempelvis skolan.

Förslag:

1. En nationell satsning görs på att erbjuda personer med ämneskunskaper lärarutbildning som kompetensutveckling eller omställningsutbildning, samt att erbjuda anställning till pensionerade lärare.
2. Kommunerna anställer fler elevassistenter, lärarassistenter och annan stödpersonal med kunskaper i nyanlända elevers modersmål.
3. Ett maxtak införs där skolsköterskor och skolkuratorer får ansvar för högst 300 elever och samordnas med en satsning på fortbildning av personal till skolhälsovården.
4. Kommunerna inför en fritidsmiljon för föreningar som ordnar idrottsaktiviteter, kulturverksamhet och liknande för barn och unga.
5. Välfärdsgaranti. Det utökade statsbidraget för 2016 till kommunerna med anledning av det stora antalet nyanlända förlängs över både 2017 och 2018.

Rättvis fördelning mellan alla skolor

Reformera skolvalet

Många nyanlända hamnar i bostadsområden där det redan är en hög andel invånare med utomeuropeisk bakgrund som ofta också har lägre utbildning. Valet av eget boende (EBO) gör till exempel att de här bostadsområdena kommer ifråga då det kan vara den

enda möjligheten att få tag på en tillgänglig bostad. Tyvärr gör det också att skolor i dessa områden på grund av segregation till följd av socioekonomiska faktorer har en sämre utgångspunkt än skolor i andra områden.

För grundskoleelever är det fortfarande närhetsprincipen som är den viktigaste urvalsfaktorn. Men om det finns fler sökande än platser är urvalet ofta baserat på kötid utifrån när föräldrarna anmält intresse för att placera sitt barn i skolan. Det här gynnar barn till föräldrar som har ett informationsövertag kring betygssnitt och olika skolors generella rykte, vilket ofta är föräldrar med god socioekonomisk standard.

Gymnasieelever har möjligheten att välja skola i hela kommunen, men även här påverkas valet av faktorer som familje- och utbildningsbakgrund och uppväxtområde. Det nuvarande, marknadsanpassade skolvalet medför segregation mellan elever från olika typer av hem och behöver förändras i grunden.

Flera tunga aktörer har tidigare gått ut och pekat på samma sak. OECD har konstaterat att systemet behöver ses över för att öka likvärdigheten. Ifau menar att det nuvarande systemet har skapat segregation och Skolverkets generaldirektör Anna Ekström lyfte nyligen samma problematik.

Vi vill att regeringen tillsätter utredning som ska ta fram förslag på hur skolvals-systemet kan reformeras för att kraftigt öka likvärdigheten.

Alla skolor ska ta ansvar för nyanlända elever

När en nyanländ elev blir placerad i en grundskola har rektorn två månader på sig att besluta om vilken årskurs och undervisningsgrupp eleven ska placeras i. Detta görs utifrån en bedömning baserat på ålder, förkunskaper och personliga förhållanden. I gymnasieskolan finns så kallade introduktionsklasser där elever placeras innan de kan gå vidare till ordinarie undervisning. Språkundervisning står i fokus och är bland det viktigaste för att komma igång med studierna.

Kommunala skolor måste ta emot alla elever, medan fristående skolor som har fler sökande än platser kan göra ett urval av elever. I rapporten *Friskoleurval med segregation som resultat* visar LO tillsammans med Lärarförbundet och Lärarnas riksförbund att skolor där elevernas föräldrar har högre utbildning oftare har kö, medan de skolor där eleverna har föräldrar med lägre utbildning mer sällan har kö.

Skolor utan kö ligger också oftare i områden där utbildningsnivå och socioekonomisk standard generellt är lägre. Det är också ofta här nyanlända hamnar när tillgången på bostäder är begränsad. Att alla skolor i dagens läge inte tar emot nyanlända elever är allvarligt med tanke på vikten av att bryta segregationen av olika elevgrupper. Detta gäller även kommunala skolor i mer välbärgade områden. En blandad

elevsammansättning är en av grundstenarna för likvärdighet i skolan och en förutsättning för nyanlända elever att få en bra början i Sverige. Dessutom bidrar en blandad sammansättning av elever till att förbättra allas resultat.

Regeringens utredning om placering av nyanlända föreslog i januari 2016 att fristående skolor får möjlighet att upprätta en kvot om fem procent av skolans maximala kapacitet. Om förslaget går igenom riksdagen börjar detta gälla från höstterminen 2016. Lagstiftningen är dock inte tvingande utan innebär en möjlighet för huvudmännen. Vi menar att det inte räcker och föreslår istället att lagändringen blir tvingande. Alla skolor, såväl kommunala som fristående, måste solidariskt dela på ansvaret för de nyanlända eleverna. Vi föreslår en obligatorisk kvot utformad efter respektive skolas kapacitet.

Nationella riktlinjer för likvärdig resursfördelning

Idag har fristående skolor en högre andel elever med välutbildade föräldrar än kommunala skolor. Flera kommuner viktar skolpengen för att kompensera för sämre förutsättningar i vissa elevgrupper och skolor, medan andra kommuner inte viktar skolpengen alls. Viktningen kan utgå från föräldrarnas utbildningsnivå, inkomst, bostadsområde eller ursprungsland. En del kommuner ger dessutom ett extra stöd till skolorna för nyanlända elever. Det problematiska är att bristen på nationella riktlinjer för vilka viktningskriterier kommunerna ska använda sig av gör att skolpengen inte omfördelas jämnt i hela landet.

Trots att det redan idag står i skollagen att skolpengen ska fördelas så att den kan uppfylla skolans kompensatoriska uppdrag görs detta inte i hela landet. Exempelvis föräldrarnas utbildningsnivå är en faktor som påverkar skolresultaten för elever oavsett var i landet de bor. Vi föreslår därför att Skolverket inför nationella riktlinjer för viktning av skolpengen för att öka likvärdigheten över hela landet.

Nationellt likvärdighetsindex

Statistik över likvärdigheten i skolan finns bland annat i Skolverkets arbetsverktyg för lokala sambandsanalyser (SALSA). SALSA mäter skolornas betygsresultat i årskurs nio med hänsyn till faktorer kopplade till elevsammansättningen. Det kan vara ett sätt för politiker, tjänstemän, rektorer och lärare att följa hur olika skolor arbetar med likvärdighet och hur detta påverkar skolresultaten. Skolinspektionen granskar också enskilda skolor utifrån olika kvalitetsaspekter och bedömer vilka förbättringar som behöver göras. Däremot finns det idag inga övergripande rekommendationer till kommunerna när det gäller arbetet med att förbättra likvärdigheten. Det är något som borde finnas. Vi föreslår att Skolinspektionen utifrån tillgänglig statistik gör lokala

rekommendationer om hur arbetet med ökad likvärdighet mellan skolorna kan förbättras i varje kommun.

Förslag:

1. Det fria skolvalet reformeras i grunden.
2. Alla skolor måste dela på ansvaret för nyanlända elever genom en obligatorisk kvot utformad efter respektive skolas kapacitet.
3. Skolverket får i uppdrag att ta fram nationella riktlinjer för socioekonomisk viktning av skolpengen för att öka likvärdigheten i hela landet.
4. Nationellt likvärdighetsindex för att ta fram lokala rekommendationer om ökad likvärdighet.

Reformlista

1. En nationell satsning görs på att erbjuda personer med ämneskunskaper lärarutbildning som kompetensutveckling eller omställningsutbildning, samt att erbjuda anställning till pensionerade lärare.
2. Kommunerna anställer fler elevassistenter, lärarassistenter och annan stödpersonal med kunskaper i nyanlända elevers modersmål.
3. Ett maxtak införs där skolsköterskor och skolkuratorer får ansvar för högst 300 elever och samordnas med en satsning på fortbildning av personal till skolhälsovården.
4. Kommunerna inför en fritidsmiljon för föreningar som ordnar idrottsaktiviteter, kulturverksamhet och liknande för barn och unga.
5. Välfärdsgaranti. Det utökade statsbidraget för 2016 till kommunerna med anledning av det stora antalet nyanlända förlängs över både 2017 och 2018.
6. Det fria skolvalet reformeras i grunden.
7. Alla skolor måste dela på ansvaret för nyanlända elever genom en obligatorisk kvot utformad efter respektive skolas kapacitet.
8. Skolverket får i uppdrag att ta fram nationella riktlinjer för socioekonomisk viktning av skolpengen för att öka likvärdigheten i hela landet.
9. Nationellt likvärdighetsindex för att ta fram lokala rekommendationer om ökad likvärdighet.